

## Bölüm 5

### YABANCI BASINDA ADANA GÖRÜŞMELERİ<sup>1</sup>

Nesrin AKKOR<sup>2</sup>

#### Giriş

1 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'ya saldırması ile başlayan İkinci Dünya Savaşı, savaşa katılan katılmayan tüm devletleri derinden etkilemiştir. Savaşın başlamasıyla birlikte etkin güç olan Mihver Devletler, Almanya'nın Sovyet Rusya'ya saldırdığı döneme kadar etkinliğini sürdürmüşlerdir. 1942 yılının yazında Stalingrad önlerine gelen Alman ordusunun, şehri almak için 13 Eylül 1942'de başlattığı saldırı harekâtı, 2 Şubat 1943 tarihine kadar devam etmiştir (Ataöv, 1985: 113). Uzun süre kuşatma altında kalan Sovyet Ordusu'nun ileri harekâta geçmesiyle Stalingrad'da bulunan Alman ordusu, 3 Şubat'ta teslim alınmıştır. 5 Şubat'ta Sovyet hâkimiyetinin kesinleştiği Stalingrad'ın ardından Briansk, Novorossisk, Marinpol, Poltova ve Smolensk şehirleri de Alman işgalinden kurtarılmıştır (Genelkurmay Başkanlığı, 1952: 211).

Stalingrad'daki Alman mağlubiyetinden sonra Afrika'da İtalya, İngiltere'ye karşı verdiği mücadelede başarılı olamamıştır. Bunun üzerine İtalya'nın aldığı yenilgileri telafi etmek isteyen Almanya, Kuzey Afrika'ya takviye amaçlı yeni birlikler göndermiş ancak İngiltere'nin 28 Mart'ta ileri harekâta geçmesiyle geri çekilmek zorunda kalmıştır. Mihver Kuvvetleri, 13 Mayıs 1943 tarihinde ise tamamen mağlup olmuşlardır (Atun, 1998: 187-194). Böylece Kuzey Afrika, İngiltere'nin kontrolüne geçmiştir.

Stalingrad'ın alınması ve Kuzey Afrika'da kontrolün sağlanması, İkinci Dünya Savaşı'nın dönüm noktası olmuştur. Bu andan sonra savaş, Müttefik Devletler lehine olacak ve yeni askeri planlar yapılmaya başlanacaktır. Yeni planlarda Türkiye, stratejik konumuyla ön plana çıkacaktır (Öztoprak, 2000: 153). Çünkü Almanya'nın hem Kuzey Afrika hem de Stalingrad'da durdurulmasının ardından yeni bir cephe açılması ve açılan cepheyle Mihver Devletlere son darbenin vurulması hedeflenmektedir. Bu hamleyle SSCB üzerindeki Alman baskısı sona erecek ve SSCB, taarruza geçerek Balkanlar'a inebilecektir. Bu şartların sağlanabilmesi için Türkiye'nin

<sup>1</sup> Bu çalışma, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlanmış olan Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'na Sokma Çabaları: Adana Görüşmeleri isimli doktora tezinden üretilmiştir.

<sup>2</sup> Öğr. Gör. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, akkorn@klu.edu.tr, nesrinakkor@gmail.com

Genel olarak savaşın seyrinin değiştiği böyle bir zamanda Adana Görüşmeleri'nin gerçekleşmiş olması, savaş Müttefik Devletlerin kazanacağı düşüncesinin ağır basmasına neden olmuştur. Haberler genel olarak görüşmeler sonrası yayınlanan bildiri üzerinden yapılmıştır. Ancak bildiride cevabı olmayan sorular da bulunmaktadır. Bu yüzden net çıkarımlar yapmak ve bildiriden farklı bir düşünce hakkında haber yayınlamak tam anlamıyla mümkün olmamıştır. Yapılan haberlerde de benzer hususlara değinilmiştir. Benzer haberler yapılmış olmasına rağmen birçok gazetenin görüşmeler üzerinde bu denli durması, görüşmelerin ne kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir.

## **KAYNAKLAR**

### **Public Record Office (İngiliz Ulusal Arşivi)**

PRO, FO 195/2478, Adana Visit, 7 February 1943.

PRO, PREM 4/72/1, Turkey (Satrap); Adana Conference, 3 February 1943.

PRO, PREM 3/446/10, Arrangements for Adana Conference, 27 January 1943.

PRO, PREM 3/446/10, Arrangements for Adana Conference, 29 January 1943.

PRO, PREM 3/446/10, Arrangements for Adana Conference, 30 January 1943.

PRO, PREM 4/72/1, Turkey (Satrap); Adana Conference, 31 January 1943.

### **Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA)**

Cumhurbaşkanlığı İsmet İnönü Arşivi, Yer No: 2/12-20, Fihrist: 6560/1-2, 15 Mart 1943.

### **Süreli Yayınlar**

Aydın Tarihi, S. 111, s. 114-115.

Aydın Tarihi, S. 111, s. 143.

Aydın Tarihi, S. 111, s. 144.

Aydın Tarihi, S. 111, s. 145.

Aydın Tarihi, S. 111, s.146.

(CDG), Chicago Daily Tribune, "Churchill At War Parley In Turkey", 2 February 1943, s. 1.

(CSM), Christian Science Monitor, "Army Moves in Bulgaria Stir Diplomatic Circles", 27 March 1943, p. 7.

(LAT), Los Angeles Times, "Invasion of Nazi Europe Through Balkans Studied", 5 February 1943, p.3.

(TGM), The Globe and Mail, "Berlin-Ankara Crisis Over Chromium Hinted", 2 February 1943, p.1.

(TIT), The Irish Times, "Aftermath of Talks In Turkey", 5 February 1943, p. 1.

(TIT), The Irish Times, "Allied Invasion Plans 'Settled' at Casablanca", 4 February 1943, p. 1.

(TMG), The Manchester Guardian (1901-1959), "Adana Meeting: Von Papen Called To Berlin" 5 February 1943, p.5.

(TMG), The Manchester Guardian, "Allied Help For Turkey: Background of The Adana Conference", 4 February 1943, p.4.

- (TMG), The Manchester Guardian, "Axis Reticent Anglo-Turkish Talks", 3 February 1943, p.4.
- (TMG), The Manchester Guardian, "Mr. Churchill in Turkey", 2 February 1943, p.4.
- (TMG), The Manchester Guardian, "Our London", 2 February 1943, p. 4.
- (TNYT), The New York Times, "Abroad: The Meeting at Adana Is The Sequel To Casablanca", 3 February 1943, p.18.
- (TMG), The New York Times, "Adana Meeting Was A Coup For Both Turks and Allies", 7 February 1943, p.5.
- (TMG), The New York Times, "Any Plea on War Entry Denied", 2 February 1943, p. 4.
- (TMG), The New York Times, "British Ambassador Confers", 4 February 1943, p. 4.
- (TMG), The New York Times, "Gloom In Berlin", 7 February 1943, p. E 1.
- (TPP), The Palestine Post (1933-1950), "Adana Continued The Work of Casablanca: Turkey Firmly on Allied Side", 3 February 1943, p.1.
- (TPP), The Palestine Post, "Adana Talks", 3 February 1943, p.4.
- (TPP), The Palestine Post, "Anglo-Turkish Plans Made at Adana Mr. Churchill Meets President İnönü", 3 February 1943, p.1.
- (TPP), The Palestine Post, "Italians Getting Worried", 4 February 1943, p. 1.
- (TTI), The Times of India, "Allied Campaign Via Balkans", 11 February 1943, p.1.
- (TTI), The Times of India, "British Premier's Talks In Turkey", 3 February 1943, p. 5.
- (TTI), The Times of India, "Germans Alarmed At British Premier's Visit To Turkey", 4 February 1943, p.1.
- (TTI), The Times of India, "Italians Ready To Quit Turkey", 5 February 1943, p.6.
- The Times, "Berlin On Turkish Conference", 3 February 1943, p.4.
- The Times(a), "Mr Churchill Flies To Turkey, 2 February 1943, p.4.
- The Times, "Planing From Victory and After", 3 January 1944, p.10.
- The Times, "The Great Victory", 2 February 1943, p.5.
- The Times, "Turco-Russian Relations", 16 February 1943, p.4.
- The Times(b), "U.S. and Russian Approval", 2 February 1943, p.4.
- (TWP), The Washington Post (1923-1954), "A Miracle: Turkish Resistance to Nazi Pressure", 25 April 1943, s. B2.
- (TWP), The Washington Post, "Attack The Axis or Be Attacked? Turkey's Problem", 14 February 1943, p. B4.
- (TWP), The Washington Post, "Churchill In Turkey", 3 February 1943, p. 8.
- (TWP), The Washington Post, "Invasion: Where?", 5 February 1943, p.10.
- (TWP), The Washington Post, "Not A Miracle; Men, Brains, Will-to-Win Explain Russia", 7 February 1943, p.B1.

#### **Kitaplar ve Makaleler**

- Ataöv, T. (1985). *İkinci Dünya Savaşı*. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Atun, A. F. (1998). *İkinci Dünya Harbi'nde Kuzey Afrika Harekâtı ve Alınan Dersler*. Ankara: ATASE Yayınları.
- Denniston, R. (1997). *Churchill'in Gizli Savaşı, Diplomatik Yazışmalar, İngiliz Dışişleri Bakanlığı ve Türkiye 1942-1944*. çev. Sinan Görtünca. İstanbul: Sabah Yayınları.
- Erkin, F. C. (1980). *Dışişlerinde 34 Yıl Anılar- Yorumlar*. C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

## *Tarih ve Siyaset Bilimi Araştırmaları II*

- Genelkurmay Başkanlığı (1952). *İkinci Cihan Harbinde Sulh Teřebbüsleri*, ev. Necati A. Mustanoęlu, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Gilbert, M. (2013). *Churchill*. ev. Suha Sertabiboęlu, İstanbul: Türkiye İř Bankası Yayınları.
- Karakař, N. (2013). *Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Önder, Z. (2010). *II. Dünya Savaşında Türk Dış Politikası*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Öztoprak, İ. İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüřmelerinin Siyasi Yn. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. C. 16, S. 46 (2000), 153-192.
- SSCB Dışışleri Bakanlığı (2000). *İkinci Dünya Savaşında Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Türkiye zerine Yazışmaları*. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- VanderLippe, J. M. A Cautious Balance: The Question of Turkey in World War II. *The Historian*. 64, 2001, 63-80.

### **Web Kaynakları**

<http://kentvedemiryolu.com/yenice-musellesinde-tarihi-bulusma/>

[https://www.mersin.bel.tr/upload/dosyalar/Plan%20A%C3%A7%C4%B1klama%20Raporu\(1\).pdf](https://www.mersin.bel.tr/upload/dosyalar/Plan%20A%C3%A7%C4%B1klama%20Raporu(1).pdf)